

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/155591>

Please be advised that this information was generated on 2019-11-20 and may be subject to change.

Vreemd in eigen land: *Intern Ontheemde Personen in Georgië*

Geschreven door Ulla Pape

Zoals zoveel conflicten binnen de staatjes in de voormalige Sovjetunie, heeft ook het Georgisch-Abchazische conflict diepe historische wortels. Na de koude oorlog leidde de strijd om onafhankelijkheid tot etnische conflicten tussen Georgiërs en Abchaziërs. Dit resulteerde in grote stromen mensen die vluchteling werden in eigen land. Deze vluchtelingen worden *Internally Displaced People* (IDP's) of, in het Nederlands, Intern Ontheemde Personen genoemd.

In de Sovjettijd was Abchazië een autonome republiek binnen het Sovjetse Georgië. De Abchaziërs, die een veel kleinere etnische groep waren dan de Georgiërs, werden echter door de laatste aan een sterke assimileringpolitiek onderworpen. Toen de Sovjetunie aan het eind van de jaren tachtig van de twintigste eeuw langzaam in elkaar stortte, kwam het tot een escalatie tussen Georgiërs en Abchaziërs. Georgië verklaarde zich in 1991 onafhankelijk en koos onder haar eerste president Gamsakhurdia voor een uiterst nationalistische politiek. Dit leidde tot problemen met etnische minderheden in Georgië, waaronder de Abchaziërs, en binnen een jaar was de nieuwe republiek verwickeld in een burgeroorlog.

De autonome republiek Abchazië wilde geen deel uitmaken van een zelfstandige Georgische staat en splitste zich daarom van Georgië af. Toen Georgische paramilitaire troepen in augustus 1992 Abchazië binnenvielen, brak een bloedige oorlog uit. De Abchaziërs leden aanvankelijk grote verliezen, maar met behulp van vrijwillige strijders uit de Noord-Kaukasus en Russische militaire ondersteuning wisten ze de Georgiërs na dertien maanden te verslaan. Het gevolg van deze overwinning was een stroom van Georgische vluchtelingen, van wie de meeste Abchazië verlieten in de laatste dagen van de oorlog uit angst voor oprukkende Abchazische troepen. "Het licht is voor ons uitgegaan toen wij Sukhumi moesten verlaten, en het licht zal pas weer aangaan als wij naar ons thuisland kunnen terugkeren." Dit is het eerste wat Zhiuli Chelaja mij over zijn leven vertelt. De familie Chelaja is één van de vluchtelingenfamilies uit Abchazië.

Tegenwoordig wonen ze in een tehuis in de Georgische hoofdstad Tbilisi. Samen met ongeveer 250.000 andere etnische Georgiërs vluchtten de Chelaja's in september 1993. De Georgische overheid beschouwt deze (etnisch Georgische) vluchtelingen uit Abchazië als vluchtelingen in eigen land, omdat zij Abchazië niet als onafhankelijke republiek erkent. Daarom worden zij *Internally Displaced People* (IDP's) genoemd.

Twee dagen lopen

De Chelaja's kunnen zich hun vlucht nog goed herinneren. Zoals vele anderen moesten

zij de moeilijke tocht over de bergen in het noorden van Abchazië ondernemen, omdat de zuidelijke landverbinding tussen Abchazië en Georgië door militairen geblokkeerd werd. De tocht over de Sakeni-Chuberi pas in de Kaukasische bergen duurde twee dagen. Hun toen eenjarige zoon Irakli liep tijdens de vlucht een longontsteking op. Gelukkig heeft hij de reis overleefd. Zijn vader Ziuli vertelt mij dat er eind september al sneeuw in de bergen lag. Vooral veel kinderen en oudere mensen, die niet snel genoeg konden doorlopen, raakten onderkoeld en hebben de vlucht hierdoor niet overleefd.

De oorlog tussen Georgië en Abchazië werd in 1994 officieel met een wapenstilstand beëindigd. Sinds die tijd is er een missie van de Verenigde Naties in Georgië, die de situatie observeert en een duurzame oplossing voor het conflict moet ontwikkelen. Hoewel er onderhandelingspogingen tussen de strijdende partijen zijn geweest, is er de laatste jaren nog geen zichtbaar resultaat geboekt. Georgië beschouwt Abchazië als een geïntegreerd onderdeel van haar territorium, terwijl de regering van het separate Abchazië naar erkenning en onafhankelijkheid streeft. De oorlog heeft de Georgische en Abchazische gemeenschap bijna volledig van elkaar gescheiden. Dit wordt door veel mensen, aan beide kanten van het conflict, als zeer pijnlijk ervaren. De persoonlijke betrekkingen tussen Georgiërs en Abchaziërs waren vóór de oorlog meestal goed en er bestond ook een relatief groot aantal gemengde families. De Chelaja's vertellen dat zij vroeger ook veel Abchazische vrienden en kennissen hadden met wie nu al jaren geen contact meer mogelijk is.

Een hotelkamer als thuis

De meeste Georgische vluchtelingen hebben na de oorlog onderdak gevonden in het westen van Georgië naast de Abchazische grens of in de hoofdstad Tbilisi. Ongeveer de helft van de IDP-bevolking woont vandaag de dag nog steeds in zogenaamde '*collective centers*'. Dat zijn voormalige hotels, scholen, fabrieken, ziekenhuizen of andere openbare gebouwen, die nu als tehuizen voor vluchtelingen worden gebruikt. De woningen in deze collectieve centra zijn meestal erg klein en vaak onhygiënisch. Soms moeten zes of meer familieleden een kleine hotelkamer met elkaar delen. Badkamers en keukens zijn onvoldoende aanwezig en slecht uitgerust. Daar komt bij dat de meeste collectieve centra niet voor permanente bewoning gebouwd zijn, zodat de isolatie slecht is

en de voorzieningen in de locaties ontoereikend zijn. Al aan de buitenkant maken de meeste collectieve centra in Tbilisi en in andere delen van Georgië een desolate indruk.

In vergelijking met de leefomstandigheden van veel andere vluchtelingen heeft de familie Chelaja geluk gehad. In 1997 hebben zij met andere vluchtelingenfamilies een leegstaand huis in Tbilisi gevonden en bezet. Volgens een wet die in de tijd van president Shevardnadze is aangenomen, mogen vluchtelingen uit Abchazië namelijk gebruik maken van leegstaande openbare gebouwen. In het geval van de familie Chelaja waren er weliswaar in het begin problemen met de overheid, maar nu wordt het verblijf van de vluchtelingen in het gebouw officieel door de stad Tbilisi geduld. In totaal wonen er vijftig families, of ongeveer tweehonderd mensen, in het gebouw. Tien families delen een etage met een gemeenschappelijke keuken en badkamer. De vluchtelingen hebben de nodige reparaties zelf uitgevoerd en zijn trots op hun huis. Vorig jaar konden de

sanitaire voorzieningen en het dak worden vernieuwd met hulp van een humanitaire organisatie.

Volgens moeder Manana Chelaja zijn de relaties tussen de families goed, omdat velen elkaar al uit Sukhumi kennen en elkaar in het dagelijks leven helpen. Nu hebben de vluchtelingen gehoord dat de regering het gebouw wil privatiseren. Ze hopen dat het huis op een niet te hoge prijs getaxeerd zal worden, zodat zij het samen kunnen kopen. Als dit niet lukt, zal het betekenen dat de vluchtelingen weer op zoek moeten gaan naar een nieuw onderdak.

Vijf euro per maand

Ook economisch gezien bevinden de vluchtelingen zich in een moeilijke situatie. De economische neergang en de werkloosheid treffen hen bijzonder hard aangezien zij, in tegenstelling tot de oorspronkelijke bevolking, in mindere mate kunnen bouwen op de belangrijke Georgische sociale netwerken. Deze netwerken zijn van groot belang voor het vinden van werk en het regelen van allerlei praktische zaken. Vooral in de rurale gebieden hebben de vluchtelingen nauwelijks mogelijkheden om zelf in hun levensonderhoud te voorzien. Daardoor zijn zij volledig aangewezen op ondersteuning van de staat. Deze ondersteuning voor vluchtelingen bedraagt veertien lari per persoon per maand. Omgerekend is dat ongeveer vijf euro. Wanneer we bedenken dat het officiële bestaansminimum 120 lari per maand bedraagt, wordt duidelijk dat de ondersteuning vanuit de staat volledig ontoereikend is.

In Tbilisi werken veel vluchtelingen als detailhandelaars op markten of op straat. Dit is niet mogelijk op het platteland, waar de werkloosheid onder vluchtelingen dan ook veel groter is dan in de Georgische hoofdstad. Ook Zhiuli Chelaja heeft geen vaste baan. Toch verdient hij genoeg om in het levensonderhoud van zijn familie te voorzien; hij helpt een neef die gebruikte auto's uit Europa invoert. Vanwege de moeilijke economische situatie hebben de Chelaja's geprobeerd zich in Moskou te vestigen. Na een jaar zijn zij echter weer naar Tbilisi teruggekeerd. Het feit dat Kaukasiërs het heden ten dage niet gemakkelijk hebben in Rusland speelde hierbij een rol. Kaukasiërs zijn in Rusland vaak het slachtoffer van discriminatie omdat zij vaak een donkerder huidskleur hebben. Wie, in Russische termen, 'zwart' is, kan ieder moment door de politie op straat of zelfs in zijn eigen huis gecontroleerd worden. Tevens is het voor mensen uit het Kaukasische zuiden van de voormalige Sovjetunie veel moeilijker om werk te vinden. Aanleiding voor deze discriminatie is de oorlog in Tsjetsjenië in de Noord-Kaukasus. Veel Russen beschouwen Kaukasiërs als vijand en zijn bang voor terroristische aanslagen door islamitische strijders.

Isolement en integratie

Misschien is het grootste probleem voor de vluchtelingen uit Abchazië wel de integratie in hun nieuwe leefomgeving. Vele vluchtelingen leven geïsoleerd, voelen zich vreemd in hun omgeving en zien met weinig hoop de toekomst tegemoet. De regering van Georgië heeft zich gedurende de laatste jaren weinig moeite getroost de integratie van de

vluchtelingen te bevorderen. Ze vreest door het probleem van de integratie op te lossen, één van haar argumenten in de onderhandelingen met Abchazië te verliezen. Georgië wil dat Abchazië een terugkeer van de vluchtelingen toestaat en moet daarom steeds duidelijk maken dat de vluchtelingen ook terug willen keren (wat overigens voor een grote meerderheid ook het geval is). Integratie van de vluchtelingen staat dus niet op de politieke agenda; er wordt aangenomen dat zij op den duur toch weer naar Abchazië zullen vertrekken.

Voor veel vluchtelingen is het vooral de onzekerheid over de toekomst en hun eigen hulpeloosheid, die moeilijk te verdragen is. Veel van hen willen naar huis terugkeren, maar weten niet hoe zij dat zelfstandig moeten realiseren. Het leven in den vreemde is voor vluchtelingen vaak slechts een tussenstation. Ook kunnen zij er niet op rekenen dat het conflict snel opgelost zal worden en dat een spoedige terugkeer mogelijk wordt. Veel vluchtelingen zien hierdoor geen mogelijkheid om het lot in eigen hand te nemen; zij hebben een passieve houding en denken met nostalgische gevoelens aan 'de goede oude tijden' in Abchazië.

Kansen voor de toekomst

Er zijn echter ook vluchtelingen die niet passief blijven, maar iets aan hun situatie willen veranderen. Ook voor de familie Chelaja is de terugkeer naar Sukhumi een prioriteit. De ouders zetten zich in voor de toekomst van hun zoon, wat hen sterkt in het dagelijks leven. Sommige vluchtelingen hebben organisaties opgericht die zich op de sociale problemen van de IDP-bevolking richten. Zo biedt de vrouwenorganisatie 'Sukhumi-Center' psychosociale hulp aan vluchtelingen en organiseert zij integratieprojecten.

Ook de niet-gouvernementele organisatie 'Klub Exkombattantov' werkt voornamelijk met vluchtelingen. Deze club van vroegere strijders van de Georgisch-Abchazische oorlog wil zich voor een vreedzame oplossing van het conflict inzetten, aangezien zij de prijs van de oorlog kent. De seminars die worden georganiseerd vinden grote weerklank onder de vluchtelingen. Velen verlangen ernaar over hun situatie te spreken en gezamenlijk naar oplossingen voor het conflict te zoeken. Door de betrokkenheid van deze organisaties konden al veel vluchtelingen van een vreedzame conflictoplossing overtuigd worden. Sommigen zien hier ook een kans voor hun eigen toekomst. Zoals Zhiuli Chelaja zegt: "Hoe lang zal het anders nog zo met ons verder gaan?"

Ulla Pape is afgestudeerd in Slavische Taal- en Letterkunde en Politologie aan de universiteit van Münster in Duitsland en Brno in Tsjechië, en in Humanitarian Assistance aan de Rijksuniversiteit Groningen. Zij deed deze zomer een onderzoeksstage met betrekking tot mensenrechten en democratie bij het Caucasian Institute for Peace, Democracy and Development (CIPDD) in Tbilisi (Georgië).